

ВІДГУК

офіційного опонента

**на дисертацію Олександра Леонідовича Дульського
«Криміналістичне забезпечення збирання доказів сторонами
кримінального провадження», подану на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес
та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність»**

Актуальність теми дослідження пов'язана з тим, що криміналістичне забезпечення збирання доказів стороною обвинувачення та захисту формується в контексті змагального кримінального процесу, що за рахунок конкуренції цих сторін відкриває можливості для суду у пошуку істини, відновлення справедливості та прийняття рішення у кримінальному провадженні. Саме за рахунок такої двосторонньої діяльності сторін кримінального провадження у взаємодії із судом підвищується ефективність правосуддя, з'являється їх мотивація у використанні інноваційних рішень, звернення до спеціальних та правових знань, удосконалюються існуючі процедури. Ключову роль у цьому відіграє змагальна криміналістика, яка покликана забезпечити криміналістичними методами, засобами та прийомами діяльність зацікавлених осіб у прийнятті судового рішення.

Дисертація О. Л. Дульського присвячена криміналістичному забезпеченню збирання доказів сторонами кримінального провадження, і посідає особливе місце у сучасному науковому дискурсі, оскільки звертається до проблематики, яка ще не піддавалася цілісному монографічному дослідженню. З точки зору криміналістичних досліджень зростає потреба у науковому аналізі, імплементації до законодавства та застосуванні на практиці міжнародних та європейських стандартів. Автору вдалося системно та комплексно дослідити

названу проблематику, яка тривалий час були предметом лише окремих (фрагментарних) наукових розвідок у площині кримінального процесуального права та криміналістики.

Важливим є те, що у роботі докладно продемонстровано зміст криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження в змагальному кримінальному процесі, що виявляється в таких ознаках: забезпечення потреб практичної діяльності уповноважених суб'єктів, що визначені в кримінальному процесуальному законодавстві України; використання методів, засобів, прийомів криміналістичної техніки, тактики й методики; пізнавальна діяльність уповноважених суб'єктів, що визначені в кримінальному процесуальному законодавстві України, яка полягає в знаходженні, сприйнятті, витребуванні фактичних даних, а також окремих уповноважених осіб (слідчого, дізнавача, прокурора, оперативного співробітника (ч. 2 ст. 41 КПК України) та ін.), спрямована на вилучення, збереження та фіксацію фактичних даних; збір тих фактичних даних, які мають значення для кримінального провадження; збір фактичних даних відбувається відповідно до нормативно-правових актів, рішень Конституційного Суду України, постанов Пленуму Верховного Суду та з огляду на практику Європейського суду з прав людини; збір таких доказів як стороною обвинувачення, так і стороною захисту передбачає їх право на знаходження та витребування фактичних даних, які мають значення для кримінального провадження.

Усі названі обставини вказують на актуальність та своєчасність дисертаційного дослідження, акцентують увагу на багатоаспектному предметі дослідження, важливості поставлених завдань, необхідності їх комплексного вирішення на рівні законодавчого регулювання, наукового осмислення та практичної діяльності.

Враховуючи складність досліджуваної проблематики, її міжгалузевий характер, динамічні зміни у сфері правозастосування та потребу в оновленні методологічних засад криміналістичного забезпечення збирання доказів

сторонами кримінального провадження, обрана тема дисертаційного дослідження є безсумнівно актуальною. Його результати мають істотну наукову, методологічну й прикладну цінність для подальшого розвитку кримінального процесуального права та криміналістики, удосконалення законодавства, підвищення ефективності практичної діяльності сторони обвинувачення та захисту. Вказані обставини наглядно переконують у актуальності теми дисертації Олександра Леонідовича Дульського.

Дисертація виконана відповідно до важливих наукових програм, планів, тем, зокрема: Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 рр. (Указ Президента України від 11 травня 2023 р. № 273/2023); Стратегії комунікації з питань європейської інтеграції на період до 2026 р. (розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 р. № 1155-р); Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки (постанова Кабінету Міністрів України від 4 березня 2023 р. № 220); Плану реалізації зовнішньополітичної діяльності України (розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2023 р. №327-р); Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні (постанова Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2024 р. № 476). Дисертацію виконано відповідно до Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства освіти і науки на 2022–2026 рр. (наказ МОН України від 3 лютого 2022 р. № 109); Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2025–2029 рр. (наказ МВС України від 21 травня 2024 р. № 326); Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2025–2029 рр. (рішення Вченої ради від 24 грудня 2024 р., протокол № 25/1).

Тема дисертації затверджена Вченою радою НАВС 26 жовтня 2022 р.(протокол № 14), уточнена Вченою радою НАВС 31 жовтня 2023 р. (протокол

№ 22), зареєстрована Координаційним бюро Національної академії правових наук України (№ 1128, 2023 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій полягає у тому, що в дисертації, на основі комплексного опрацювання наукових праць на межі конституційного, міжнародного, кримінального та кримінального процесуального права, криміналістики, судової експертизи, оперативно-розшукової діяльності, узагальнення слідчої, адвокатської, експертної та судової практики, практики національних та європейських та міжнародних судів, анкетування практичних працівників, поглиблено наукові знання щодо фундаментальних положень юридичної науки, збагачено науки кримінального процесу, криміналістики, судової експертизи, оперативно-розшукової діяльності, сформовано концептуальні засади криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження, запропоновано наукові положення, пропозиції до кримінального процесуального законодавства та надано обґрунтовані практичні рекомендації.

Достовірність отриманих наукових результатів зумовлена застосуванням комплексу загальнонаукових та спеціальних методів, що стали методологічною основою цього дослідження. Обрані методи дослідження використовувалися в їх діалектичному взаємозв'язку та взаємозалежності, що забезпечило об'єктивність отриманих результатів. Достовірність отриманих результатів забезпечила ґрунтовна теоретична основа дисертації, а також достатня емпірична база дослідження, що охоплює статистичні й аналітичні матеріали МВС України, Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України, Міністерства юстиції України, Національної асоціації адвокатів України, Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатів та інших відомств; вироки, розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень; дані, отримані внаслідок вивчення кримінальних проваджень, досудове розслідування яких здійснювали органи Національної поліції України; статистичні й аналітичні матеріали Європейського суду з прав людини; рішення Європейського суду з прав людини;

результати анкетування слідчих, дізнавачів Національної поліції України, прокурорів, адвокатів-захисників, суддів, викладачів закладів вищої освіти. Емпіричні дослідження проведено в усіх регіонах України. Заслугує схвалення, що використано власний практичний досвід здобувача з проблематики дослідження, й дана обставина позитивно відобразилася на практичній спрямованості дослідження.

У процесі дослідження опрацьовано істотну кількість наукових, законодавчих та емпіричних джерел (список використаних джерел включає 618 найменувань).

Наведене теоретичне та практичне підґрунтя забезпечило обґрунтованість і достовірність сформульованих у дисертації наукових положень, висновків, пропозицій і рекомендацій.

Отримані висновки відрізняються обґрунтованістю. Дослідженню притаманний авторський підхід, наведення переконливих аргументів під час обґрунтування власної точки зору. Слід відзначити науковий стиль виконання роботи, легкість сприйняття матеріалу, ілюстрування теоретичних положень узагальненими результатами емпіричних досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером та змістом розглянутих питань дисертація є першим в Україні фундаментальним та комплексним монографічним дослідженням, у якому сформовано концептуальні теоретичні, методологічні, правові, праксеологічні засади криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження.

Так, відповідно до вимог наукової новизни автором *вперше*:

– визначено зміст поняття «криміналістичне забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження» в змагальному кримінальному процесі;

– сформульовано визначення поняття «стандарти криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження», згідно з яким це діяльність, що полягає в розробленні криміналістичних рекомендацій,

методів, прийомів, засобів та їх подальшого застосування з метою задоволення потреб практичної діяльності відповідних суб'єктів у здійсненні пізнавальної діяльності, яка полягає в знаходженні, сприйнятті, витребуванні, а також вилученні, збереженні, фіксації (стосується окремих уповноважених осіб) фактичних даних, що мають значення для кримінального провадження;

– виокремлено етапи криміналістичного забезпечення збирання доказів стороною захисту шляхом ініціювання проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій;

– запропоновано класифікацію засобів криміналістичного забезпечення збирання доказів стороною обвинувачення в кримінальному провадженні за такими групами: криміналістичне забезпечення слідчих (розшукових) дій; криміналістичне забезпечення негласних слідчих (розшукових) дій; криміналістичне забезпечення інших процесуальних дій (процесуальних дій, що спрямовані на витребування, отримання та одержання доказів; окремих заходів забезпечення кримінального провадження), із формуванням практичних рекомендацій реалізації;

– розроблено класифікацію засобів техніко-криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження як сфери практичної діяльності залежно від таких критеріїв: сторона кримінального провадження; суб'єкти, які реалізують свої повноваження під час збирання доказів, використовуючи засоби техніко-криміналістичного забезпечення; спосіб реалізації повноважень суб'єктами в питаннях проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, використовуючи засоби техніко-криміналістичного забезпечення; виконуваний вид процесуальної дії з використанням засобів техніко-криміналістичного забезпечення; вид технічного засобу, що застосовують під час збирання доказів; місце використання технічних засобів та їх призначення;

– надано пропозиції щодо регламентації в КПК України нової статті 241-1 «Медичне освідування», яка регулюватиме питання визначення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом

лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції осіб, які можуть бути причетними до вчинення кримінального правопорушення.

Значення дисертаційного дослідження для розвитку юридичної науки полягає в тому, що дисертаційне дослідження Олександра Леонідовича Дульського «Криміналістичне забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження» розв'язує конкретне наукове завдання, яке має значення для розвитку юридичної науки в Україні та поза її межами, є вагомим внеском для розвитку кримінального процесуального права, криміналістики, судової експертизи та оперативно-розшукової діяльності, має практичне значення, сприяє підвищенню ефективності діяльності правоохоронних, правозахисних та судових органів України, досягненню завдань кримінального провадження.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, у наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації, є достатньою. Так, основні положення та висновки дослідження, що сформульовані в дисертації, відображено в сорока п'яти наукових публікаціях, серед яких: монографія, п'ять статей у наукових виданнях, проіндексованих у наукометричних базах Web of Science Core Collection та/або Scopus, двадцять дві статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, сімнадцять тез наукових доповідей, опублікованих за результатами участі в науково-практичних конференціях, круглих столах.

Заслуговує окремого схвалення монографія, підготовлена здобувачем¹. Монографія була рекомендована до друку рішенням Ученої ради Національної академії внутрішніх справ 24 грудня 2024 р. (протокол № 25), належним чином оприлюднена і висвітлює надзвичайно широке коло питань з досліджуваної проблематики. Вивчення інших наукових публікацій, зарахованих за темою

¹ Дульський О. Л. Криміналістичне забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження: міжнародні, європейські, національні стандарти : монографія. Одеса : Юридика, 2025. 458 с.

дисертації, засвідчує їх актуальність, високий теоретичний рівень підготовки та практичне значення одержаних результатів.

Дисертація виконана автором самостійно. Усі сформульовані положення та висновки є результатом особистих авторських досліджень. Окремі положення дисертації викладено у статтях, підготовлених у співавторстві. Здобувач у співавторстві опублікував дев'ять наукових статей. У публікаціях, підготовлених у співавторстві, обсяг власних теоретичних напрацювань відповідає зазначеному у списку публікацій. Наукові ідеї співавторів цих робіт у тексті дисертації не застосовувалися.

Значення праці для науки і практики полягає в тому, що пропозиції здобувача використовуються та мають перспективу подальшого впровадження при вирішенні ряду завдань у законотворчій діяльності, правозастосовній діяльності, освітньому процесі та науково-дослідній діяльності. Вказаний внесок засвідчується довідками, актами впровадження державних, правоохоронних та правозахисних органів, що наведені у додатках до дисертації.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Заслуговує схвалення структура дисертації, в якій у логічній послідовності від загального до окремого, у межах п'яти розділів, що мають п'ятнадцять підрозділів, досліджуються визначені питання. Загальний обсяг дисертації становить 546 сторінок, з них основний текст – 376 сторінок. Основний текст дисертації доповнюють інформативні додатки.

У дисертації узгоджено теоретичні засади, використовуваний понятійно-категоріальний апарат і методологічний інструментарій, які вміло використовує автор.

Перший розділ дисертації «Теоретико-правові та праксеологічні основи криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження» формує теоретико-правове підґрунтя роботи, що включає в себе дослідження генези і стану наукових досліджень проблем криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження (підрозділ 1.1), поняття та змісту криміналістичного забезпечення збирання

доказів сторонами кримінального провадження в змагальному кримінальному процесі (підрозділ 1.2) та правових основ криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження (підрозділ 1.3). Привертають увагу спроби автора сформулювати новий підхід до визначення поняття «доказ», зобов'язати застосовувати практику ЄСПЛ під час кримінального провадження, удосконалити інститут збирання доказів під час міжнародного співробітництва. Дисертанту вдалося обґрунтовано, що сутність засади змагальності кримінального процесу під час збирання доказів сторонами кримінального провадження полягає в їхніх рівних правах на знаходження та витребування фактичних даних, які мають значення для кримінального провадження.

Другий розділ дисертації «Зміст криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження» виокремлює складові криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження та об'єднує в собі дослідження техніко-криміналістичного, тактико-криміналістичного та методико-криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження (підрозділи 2.1, 2.2 та 2.3). Дисертантом тримається лінії, що техніко-криміналістичне забезпечення стосується діяльності не лише прокурора, слідчого, детектива чи дізнавача, а й уповноважених суб'єктів сторони захисту, передусім – адвоката, який перебуває у процесуальному статусі захисника. Поступово здобувач доводить, що тактико-криміналістичне забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження охоплює дослідження тактики обвинувачення і тактики захисту. Привертають увагу спроби дисертанта визначити методико-криміналістичне забезпечення збирання доказів стороною захисту на основі наявних методик захисту.

Третій розділ дисертації «Стандарти криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження» включає в себе дослідження поняття та зміст міжнародних, європейських і національних стандартів криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами

кримінального провадження (підрозділ 3.1), міжнародні стандарти криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження (підрозділ 3.2) та європейські стандарти криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження (підрозділ 3.3). Особливого значення з урахуванням євроінтеграційних прагнень України та реалізованої політики на зближення з Європейським Союзом набувають спроби упорядкування та інтерпретації не тільки міжнародних, а ще й європейських стандартів криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження, які довгий час знаходилися поза увагою криміналістичних досліджень.

Четвертий розділ дисертації «Криміналістичне забезпечення збирання доказів стороною обвинувачення у кримінальному провадженні» об'єднує в собі криміналістичне забезпечення збирання доказів стороною обвинувачення шляхом проведення слідчих (розшукових) дій (підрозділ 4.1), негласних слідчих (розшукових) дій (підрозділ 4.2) та інших процесуальних дій (підрозділ 4.3). Дисертантом поступово доводиться, що саме слідчі (розшукові) дії є основними способами збирання стороною обвинувачення криміналістично значущої інформації в кримінальному провадженні, яка за дотримання вимог КПК України набуває доказового значення. Заслуговує схвалення позиція здобувача, що слідчі (розшукові) дії досліджено через призму таких наук, як кримінальне процесуальне право, криміналістика та юридична психологія.

П'ятий розділ дисертації «Криміналістичне забезпечення збирання доказів стороною захисту у кримінальному провадженні» включає в себе ініціювання проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій (підрозділ 5.1), ініціювання проведення інших процесуальних дій (підрозділ 5.2) та самостійне збирання доказів стороною захисту в кримінальному провадженні (підрозділ 5.3). Дисертант вказує на особливості криміналістичного забезпечення збирання доказів стороною захисту на окремих прикладах – проведення допиту свідка, проведення судових експертиз, проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Автор доводить, що сторона захисту уповноважена

самостійно збирати докази в кримінальному провадженні, адже має право витребувати від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових і фізичних осіб речі, копії документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок, а також здійснювати інші дії, які можуть забезпечити подання суду належних і допустимих доказів.

Висновки, сформульовані дисертантом, відповідають отриманим результатам, завданням та меті дисертаційного дослідження. На завершення кожного розділу у дисертації формуються висновки. Заслужують схвалення узагальнені висновки, які є логічним підсумком зробленої роботи.

Праця О. Л. Дульського, підсумки якої узагальнені в рефераті дисертаційного дослідження, виглядає актуальною та своєчасною, адже виступає прикладом результативного використання сучасної методології для найбільш успішного досягнення мети та завдань дисертаційного дослідження.

Загалом дисертація виконана на високому науково-методичному рівні, оформлена відповідно до державних стандартів і вимог Міністерства освіти і науки України. Основні її положення апробовано на сімнадцяти міжнародних та всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях та круглих столах.

Зміст реферату дисертації повністю відповідає змісту дисертації. Пропонована робота є завершеним та оригінальним дослідженням, яке засвідчує наявність авторського підходу до розв'язання важливої проблеми правової науки і практики. Поставлена у дослідженні мета досягнута, основні завдання успішно вирішені.

Таким чином, можна зробити висновок, що проведене здобувачем дослідження є **завершеним**, його вивчення дозволяє зробити висновок про належний рівень проведеної роботи, за результатами котрої сформовано концептуальні теоретичні, методологічні, правові, праксеологічні засади

криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження.

Оформлення дисертації відповідає встановленим вимогам. **Порушень академічної доброчесності** офіційним опонентом **не виявлено**. Опрацювання змісту дисертації та наукових публікацій, зарахованих за темою дисертації, засвідчує **відсутність** академічного плагіату. Реального або потенційного конфлікту інтересів між офіційним опонентом і здобувачем немає.

Загалом позитивна оцінка розглядуваної роботи О. Л. Дульського дозволяє звернути увагу на окремі дискусійні положення, а також висловити окремі зауваження:

1. Серед завдань дисертаційного дослідження привертає увагу таке як «проаналізувати поняття та зміст криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження в змагальному кримінальному процесі» (с. 30 дисертації). Вказане завдання дослідження є актуальним, відображає сучасні тенденції розвитку законодавства, науки і практики. Разом із цим цікавить точка зору дисертанта щодо місця суду у «співвідношення сил» сторін обвинувачення та захисту у змагальному кримінальному процесі. Оскільки збирання доказів сторонами кримінального провадження здійснюється не тільки для подальшої їх оцінки судом, але й в окремих випадках під контролем слідчого судді (ст. 247 КПК України) або через доручення слідчого судді при розгляді клопотання про проведення судової експертизи (ст. 244 КПК України).

2. У підрозділі 1.1 «Генеza і стан наукових досліджень проблем криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження» (с. 42-72 дисертації) дисертантом було здійснено змістовне вивчення історико-правових джерел, які діяли на українських землях в різні історичні періоди. Автор здійснив їх глибокий аналіз та запропонував власну періодизацію криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження: 1) донауковий період (до нашої ери – середина XIX ст.); 2) науковий період (кінець XIX ст. – донині) (с. 69-72). Видається, що така

періодизація є достатньо умовною через те, що будь-яка наука (включаючи криміналістику та кримінальне процесуальне право) є «специфічною сферою людської діяльності, головним завданням якої є отримання нових знань про світ»², а донауковий період не може пов'язуватися із конкретною датою чи проміжком часу, оскільки очевидно встановлення вимог закону щодо збирання доказів вже є певним науковим надбанням.

3. У підрозділі 1.2 «Поняття та зміст криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження в змагальному кримінальному процесі» (с. 72-102 дисертації) цілком справедливо значна увага здобувача спрямовується на з'ясування поняття «збирання доказів». Дане питання є дискусійним у науковій літературі, при цьому збирання доказів є ключовим елементом процесу доказування, тому вимагає однозначного тлумачення. Яке визначення поняття «збирання доказів» запропонував здобувач і які пізнавальні процеси як уповноважених суб'єктів сторони обвинувачення, так і сторони захисту – складають його зміст?

4. Автор справедливо у своєму дослідженні звертається до використання спеціальних знань під час застосування науково-технічних засобів у процесі кримінального провадження, побудови тактики слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій (напр., с. 261-263 дисертації). Бажаним при цьому є все ж таки формування цілісного бачення значення інституту спеціальних знань у системі криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження. Саме тому інститут спеціальних знань у контексті проблематики криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження – висвітлений дисертантом «епізодично».

5. Оригінальним та сучасним підходом дисертанта є окреме звернення до формування криміналістичного підходу до тлумачення поняття «стандарт» у

² Мриглед І. М. Наука. *Енциклопедія сучасної України*. URL: <https://esu.com.ua/article-70774>

підрозділі 3.1 «Поняття та зміст міжнародних, європейських і національних стандартів криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження» (с. 192-210 дисертації). Автором робиться висновок про використання визначення, сформульованого у Законі України «Про стандартизацію» (п. 20 ч. 1 ст. 1)³. Автор справедливо звертається до стандартів, прийнятих Міжнародною організацією зі стандартизації (International Organization for Standardization, ISO), Міжнародною організацією зі стандартизації європейського спрямування (наприклад, European Network of Forensic Science Institutes, ENFSI). При цьому на думку офіційного опонента, цей підхід щодо визначення стандарту є повною мірою застосовний тільки в контексті забезпечення регульованої діяльності судового експерта, слідчого чи прокурора. Формування міжнародних, європейських та національних стандартів для здійснення діяльності іншими зацікавленими сторонами – розслідувачами, правозахисниками, журналістами – може мати тільки форму рекомендації, а не правила, однак не дотримання якої, може мати наслідки щодо втрати доказового значення (на прикладі Протоколу Берклі).

Однак, підсумовуючи, слід зауважити, що вказані положення мають дискусійний характер, одночасно підкреслюють актуальність досліджуваної проблематики та **не впливають** на загальне позитивне враження від рецензованої наукової праці.

ВИСНОВОК

Дисертація **Олександра Леонідовича Дульського «Криміналістичне забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження»** є завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності розв'язують конкретне наукове

³ Нормативний документ, заснований на консенсусі, прийнятий визнаним органом, що встановлює для загального і неодноразового використання правила, настанови або характеристики щодо діяльності чи її результатів, та спрямований на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері.

завдання, яке має значення для розвитку юридичної науки в Україні та поза її межами, є вагомим внеском для кримінального процесуального права, криміналістики, судової експертизи та оперативно-розшукової діяльності, має практичне значення, сприяє підвищенню ефективності діяльності правоохоронних, правозахисних та судових органів України, досягненню завдань кримінального провадження.

Дисертація є самостійно виконаним дослідженням, яке пройшло належну апробацію, її зміст цілком відповідає заявленій науковій спеціальності. Оформлення дисертації відповідає вимогам, встановленим МОН України. Вивчення наукових публікацій, зарахованих за темою дисертації, засвідчує їх актуальність, високий теоретичний рівень підготовки та практичне значення одержаних результатів.

Дисертація відповідає науковій спеціальності 12.00.09 та Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 (із подальшими змінами), а її автор – **Олександр Леонідович Дульський** – заслуговує присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – “Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність”.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

професор кафедри кримінального права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України

Михайло ШЕПІТЬКО

*Підпис проф. М. Шепітько
засвідчую*

*Вчений секретар
Юрій Володимирів Свіста*